

גולדה שמרה על עמימות, וניקסון נאלץ לקבל את הגרעין הישראלי

כך נולדה ההבנה הגרעינית בין ישראל לארה"ב

אלוף בן 30.04.2006 00:00 עודכן ב: 03:15

גילויים חדשים על הנסיבות שבהן הגיעו ישראל וארה"ב להבנה חשאית על התוכנית הגרעינית הישראלית מופיעים במאמר שהתפרסם בסוף השבוע בוואשינגטון. המחברים, ההיסטוריון הישראלי אבנר כהן, מחבר הספר "ישראל והפצצה", והחוקר האמריקאי ויליאם בר, חושפים מסמכים פנימיים של ממשל ניקסון על מגעיו עם ישראל בסוגייה הגרעינית, ובהם ההודעה הרשמית של ישראל לארה"ב שלא תחתום על האמנה למניעת הפצת נשק גרעיני (אן-פי-טי).

"ההבנה הגרעינית" שהושגה ב-1969 בין ראש הממשלה אז, גולדה מאיר, לנשיא ארה"ב אז, ריצ'רד ניקסון, הביאה לסיומו עשור של לחצים שהפעילו ממשלים אמריקאיים על ישראל לבלימת תוכניתה הגרעינית. בשנות ה-60 שיגרו האמריקאים פקחים לכור האטומי בדימונה, ופקידים בממשל ג'ונסון ביקשו להתנות את אספקת מטוסי הקרב "פאנטום" לישראל בחתימתה על האן-פי-טי. ישראל סירבה ודבקה באמירתה העמומה, לפיה "לא תהיה הראשונה להכניס נשק גרעיני למזרח התיכון". כניסת ניקסון לבית הלבן בינואר 1969 בישרה שינוי במדיניות ארה"ב. כהן ובר מגלים, שהממשל הכין עבודת מטה על ההשלכות של הימצאות נשק גרעיני בישראל, שתוכנה עדיין מסווג. אך לפי המסמכים שהותרו לפרסום, הממשל העריך לפני ביקורה הראשון של מאיר בוואשינגטון, בספטמבר 1969, שבידי ישראל יש כבר נשק גרעיני ויכולת לפרוס ולשגר טילי קרקע-קרקע מסוג "יריחו". על בסיס ההערכה הזאת, משרד החוץ האמריקאי המליץ לניקסון שילחץ על מאיר להתחייב שישראל "לא תחזיק נשק גרעיני, תחתום על האן-פי-טי ולא תפרוס טילים". לדברי כהן ובר, "לא ברור אם ניקסון ניסה זאת, אך הסימנים מראים שלא".

מאיר וניקסון נועדו בבית הלבן בספטמבר 1969. תוכנה המדויק של שיחתם לא נודע עד היום, אבל ידוע שהיא הביאה להבנה בין שתי המדינות ולסיום הלחץ על ישראל. לפי תזכירים פנימיים שחיבר יועצו של ניקסון לביטחון לאומי, הנרי קיסינג'ר, הנשיא הבהיר למאיר את האינטרס האמריקאי שישראל "לא תציג נשק גרעיני בגלוי ולא תערוך ניסוי גרעיני". את הנוסחה הזאת, לפיה "הכנסת נשק גרעיני לאזור" משמעותה הודעה על קיומו או עריכת ניסוי גרעיני, הציע לממשל שגריר ישראל אז בוואשינגטון, יצחק רבין, בשיחות שנערכו כמה חודשים קודם. הימנעות מהודעה או מניסוי גרעיני תחייב את ישראל לשמור על חשאיות סביב תוכניתה הגרעינית, ולנהוג בעמימות ביחס ליכולותיה. מאיר, לפי התזכיר של קיסינג'ר, הבטיחה לניקסון שישראל תחליט אם להצטרף לאן-פי-טי רק אחרי הבחירות בנובמבר 1969, ולא תפרוס טילי קרקע-קרקע "לפחות שלוש שנים".

בשיחת-המשך בדרג עבודה בין רבין לקיסינג'ר, ב-7 באוקטובר 1969, אמר השגריר שישראל "לא תהפוך למעצמה גרעינית", וחזר על ההבטחה שלא לפרוס טילים עד 1972. קיסינג'ר כתב לניקסון, כי לא הבין מדוע ישראל מתעקשת לומר שלא תהיה מעצמה גרעינית. "כששאלתי את רבין איך מדינה

יכולה להפוך למעצמה גרעינית בלי 'להחזיק' נשק גרעיני, הוא פשוט אמר שהם 'מעדיפים' את הניסוח שלהם".

קיסנינג'ר הציע לניקסון לקבל את הנוסחה של רבין, מעורפלת ככל שהיתה, ולראות בה התחייבות ישראלית חשאית לנוסח משתמע של האן-פי-טי (באמנה נאמר שמדינות לא-גרעיניות מתחייבות שלא לייצר נשק גרעיני, ולא להשיגו בדרך אחרת). ניקסון קיבל את המלצתו, וקיסנינג'ר התבקש למסור לישראלים שתשובתם "מתקבלת על הדעת", בתנאי שיסכימו לדון בכך שוב עם ארה"ב לפני פריסת טילי "יריחו".

קיסנינג'ר ראה בכך את סוף הדיון; הוא כתב לניקסון שארה"ב דחפה את הסוגייה הגרעינית "הכי רחוק שיכולנו". ההבנה הביאה לסיומם את ביקורי הפקחים האמריקאים בדימונה, והיא נשמרה מאז בקפדנות. ישראל דבקה בעמימות. ארה"ב העניקה לה בתמורה "מטרייה דיפלומטית" בתחום הגרעיני.

הסוגייה היחידה שנותרה פתוחה היתה הצטרפות ישראל לאן-פי-טי. מאיר, שזכתה בניצחון גדול בבחירות, הבטיחה תשובה לנשיא. לפי כהן ובר, ב-23 בפברואר 1970 בא רבין למשרדו של קיסנינג'ר, והודיע לו שלאור שיחת מאיר-ניקסון חמישה חודשים קודם, "לישראל אין כוונה לחתום על האמנה". רבין ביקש לוודא, שלא יהיה "חוסר הבנה" בבית הלבן ביחס לכוונות ישראל. בקשה נוספת היתה שלא לקשור בעתיד בין האן-פי-טי לאספקת נשק אמריקאי לישראל. תגובת קיסנינג'ר, לפי הרישום שעשה לשיחה, היתה "לא מחייבת": הוא אמר לרבין "שהמסר יועבר לנשיא". וכך, בניסוח המעורפל הזה, הגיעה הפרשה לסיומה.

הגילויים החדשים 1

ב-69' ריצ'רד ניקסון דרש מגולדה מאיר שישראל לא תחזיק נשק גרעיני

2 מאיר הבטיחה שישראל לא תפרוס טילי קרקע "לפחות 3 שנים"

3 ב-70' הודיע רבין לקיסנינג'ר שישראל לא תחתום על האמנה למניעת הפצת נשק גרעיני